

Развој у Босни и Херцеговини и на простору бивше Југославије током протекле деценије и по потврдио је оцену о историјском значају Дејтонско-париског споразума. Највећи значај је несумњиво у томе што је њиме окончан вишегодишњи грађански рат и постигнут мир, што су прекинуте људске патње и разарања, а људска енергија и економски потенцијали ослобођени за обнову, економско-социјални напредак и нормализацију односа у региону.

На основу и у духу Дејтонско-париског споразума постигнут је читав низ пратећих мултилатералних и билатералних споразума који чине, мање-више, уравнотежен систем односа од великог значаја за мир, безбедност и сарадњу у региону.

Данас када се, ту и тамо, изражава незадовољство Дејтоном, у први план истичу његове мане и заговара његова ревизија, ваља се подсетити времена и огромних напора уложених у постизање договора. У тим напорима, не само током 21-додневних преговора у самом Дејтону, већ и дуго пре њих, учествовали су највиши представници сва три конститутивна народа Босне и Херцеговине, Србије и Хрватске, великих сила, Европске уније и целе међународне заједнице оличене у Уједињеним нацијама. Савет безбедности УН потврдио је овај споразум чиме га је ојачао и уврстио у систем међународног права трајног значаја.

Дејтон је историјски компромис. Њиме, разуме се, нису у потпуности остварени захтеви и интереси било које стране, нити је то могло да се очекује, али је остварен најважнији интерес свих – успостављен је одрживи мир, отворена је перспектива развоја и сарадње, интеграције и напретка.

Србија (СР Југославија) јесте, као учесник преговарачког процеса, потписник и гарант Дејтонско-париског споразума, дала кључни допринос заједничким напорима захваљујући којима је постигнут мир и отворен пут стабилизацији, добросуседству и сарадњи на билатералном и мултилатералном регионалном плану. Практични корак у том правцу представљало је узајамно признавање између СРЈ и БиХ формализовано Дејтонским споразумом (чл. X Општег оквирног споразума). Уследило је потом потписивање низа билатералних докумената и споразума од Париске декларације председника Слободана Милошевића и председника Алије Изетбеговића 3. октобра 1996, до успостављања дипломатских односа, специјалних паралелних односа са Републиком Српском, регулисања трговине, саобраћаја и других подручја сарадње. Интензиван је процес нормализације односа са Македонијом и Хрватском, Словенијом.

Иако су све одредбе Оквирног споразума и пратећи споразуми и документа међусобно повезани и представљају делове целовитог система, по свом значају за очување трајног мира и стабилности издвајају се Устав (Анекс 4) и територијално разграничење између ентитета (Анекс 2, са додацима). Уверен сам да основна расподела надлежности између Босне и Херцеговине и ентитета (члан III Устава), механизми који гарантују равноправност два ентитета и три конститутивна народа (чланови IV-VI), као територијално разграничење у процентуалној пропорцији 51 (Федерација БиХ) : 49 (РС) представљају темељ трајног мира и стабилности у Босни и Херцеговини и у региону.

У протеклих 15 година мењали су се односи у региону, у Европи и на глобалном плану. Ти односи се и данас мењају динамиком која је у време дејтонских преговора било тешко замислива. Међутим, дубоко сам убеђен да те промене ни на који начин не доводе у питање ни принципе, ни основну расподелу надлежности, нити механизме који гарантују равноправност три конститутивна народа и два ентитета. Напротив. Поштовање и извршавање међународно-правних договора и обавеза, уважавање демократске воље и права сваког народа, поштовање њихове равноправности, како на међународном плану тако и унутар сложених држава, механизмима који гарантују равноправност, поштовање људских права – имају растући значај као претпоставке мира, стабилности и демократског развоја. Зато је сваки покушај довођења у питање основних постулата Дејтонско-париског споразума контрапродуктивно и опасно.

У Босни и Херцеговини су се након последњих избора јавили проблеми у конституисању уставних органа, а с тим у вези и различите оцене о узроцима, па сагласно томе и идеје како да се створена ситуација превазиђе. Узроке, заиста, треба утврдити, јер без тога тешко да може доћи до решења. Међутим, дубоко сам убеђен да узроци нису у лошим решењима у Дејтонско-париском споразуму. Како год да је до кризе дошло, чини ми се

да се она користи као повод за захтеве да се изврши суштинска ревизија Мировног споразума. Такви, мање или више експлицитни, захтеви стижу од домаћих и неких страних представника иако прави узроци проблема нису утврђени, нити су практично предузети иоле озбиљнији напори да се излази и компромиси нађу дијалогом у оквиру Мировног споразума, односно, важаћег Устава БиХ. Лично сам веома подозрив према „бутмирском методу“, притисцима и уценама. Да би дијалог политичких субјеката био продуктиван, неопходно је да се одвија у слободној, толерантној и демократској атмосфери, без притисака, претњи и прејудицирања његовог исхода. Високи представник треба да игра улогу координатора, неког ко иницира и подстиче равноправни дијалог политичких субјеката о проблемима а не да јавно прети и пресуђује. Арбитарно мењање одлука, или супституисање улога уставних институција, знак је озбиљног неуспеха Високог представника. По нашем уверењу, улога Високог представника је успешна ако нема октроисаних одлука, ако уставне институције и систем договорен у Дејтону функционишу пуним капацитетом, ако Парламентарна скупштина, владе и лидери преузимају пуну одговорност за одлучивање у оквирима утврђених надлежности.

Екстензивно коришћење тзв. „бонских овлашћења“ и понашање Високог представника као арбитра, утицало је на смањивање капацитета, ако не и на атрофију институција, слабљење одговорности политичара, формирање психологије да ће, какви год и где год се налазили узроци проблема, Високи представник пресудити. То, а не лоша решења у Уставу, или Мировном споразуму, као целини, један је од главних узрока нефункционисања дејтонске Босне и Херцеговине.

Зато су опасна заговарања за ревизијом, па чак и за анулирањем суштинских договора из Дејтона. Под видом залагања за увођење демократског принципа „један човек, један глас“ на нивоу БиХ, или потребе за подизањем функционалности на ниво „модерне европске државе“ квалификоване за чланство у ЕУ, видљива је тежња да се укину ентитетско уређење и принцип консензуса, односно, да се одузму надлежности ентитета договорене и записане у Уставу из Дејтона ради њихове концентрације на нивоу БиХ. Усудио бих се да таква залагања окарактерисем као врло опасна, супротна циљевима мира и стабилности и као последицу погрешног читања развоја у региону, Европи и свету.

Потписивање Дјетонско-париског споразума имало је за Србију и посебно значење. Савет безбедности је укинуо вишегодишње санкције, убрзан је излазак земље из изолације наметнуте од стране водећих земаља Запада и отворен процес нормализације односа са тим земљама и међународним организацијама. Отворен је процес враћања избеглица који је био посебно важан за СР Југославију (Србију) с обзиром да је на њеној територији налазило уточиште око 700.000 избеглица и расељених лица (највише Срба,

али и припадника других нација и различитих вероисповести). То је био највећи број таквих лица у једној земљи Европи. (Нажалост, у Србији се и данас налази више стотина хиљада избеглица и расељених лица којима се, под различитим изговорима, ускраћује слободан и безбедан повратак у своје домове, па чак и накнада за одузету имовину). У годинама које су следиле после Дејтона СР Југославија (Србија) остварила је најбржи раст домаћег производа (GDP) на југоистоку Европе који је уједно био један од највиших у Европи и у свету, чија је просечна годишња стопа износила 7%. Такав раст и опоравак прекинут је оружаном агресијом НАТО 1999.

Сарадња између Србије и Босне и Херцеговине има, углавном, дефинисану правну основу и друге услове да се развија на обострану корист и то знатно брже него до сада. Смањивање страних инвестиција, преваходно из ЕУ, у земље нашег региона и смањивање извоза из региона услед економско-финансијске кризе, разлог је више да се Србија и БиХ са далеко више пажње и иницијативе посвете унапређивању међусобне економске сарадње. Није познато да на српској страни има било каквих препрека слободном протоку роба, инвестиција, људи, културних вредности, информација. Околност што Србија има Споразум о специјалним паралелним односима са Републиком Српском, не значи да постоје било какве запрете или резерве на страни српских привредника према сарадњи са партнерима из Федерације БиХ. Власт у Београду се више пута изјашњавала да је спремна да сличан споразум потпише и са Федерацијом БиХ. Брже повезивање, подела рада и боље коришћење регионалних ресурса, нису само заштита од таласа кризе која ће потрајати, већ важна претпоставка повећања продуктивности, бржег достизања стандарда и захтева развијених тржишта и њихових интеграција.

Уверен сам да и у сложеној заједници као што је дејтонска БиХ постоје услови како за развој демократских односа и механизма, тако и за ефикасност привређивања, извршавања међународних обавеза и достизања европских стандарда. Будућност Босне и Херцеговине као сложене државе два раноправна ентитета и три конститутивна народа – јесу мир, развој и добросуседска сарадња. Захтеви за ревидирањем битних решења и односа договорених и потписаних у Дејтону и Паризу, потврђених од Савета безбедности УН, по мом уверењу, водили би напетости, дестабилизацији и сукобима. Зато Споразум о миру не треба мењати већ примењивати.

(Аутор је бивши министар спољних послова СРЈ и председник Београдског форума за свет равноправних)